

Sammanfattning av WP 2024:04 “Working from home, commuting distances, and regional labour market expansion after the pandemic”

Distansarbete, pendlingsavstånd och regionförstoring efter pandemin

Kent Eliasson, analytiker, Tillväxtanalys 2024.

Studien i korthet

Efter pandemin har arbete hemifrån, eller på distans från andra platser, blivit allt vanligare. Genom att minska behovet av dagliga pendlingsresor kan distansarbete leda till ökade pendlingsavstånd. Detta kan ske antingen genom att människor flyttar längre bort från sin nuvarande arbetsplats eller genom att de söker efter nya jobb längre bort från sin bostad. Denna studie fokuserar på hur pendlingsavståndet påverkas av att ha ett yrke som potentiellt kan skötas på distans. Analysen baseras på ett slumpmässigt urval av sysselsatta individer i åldern 25–64 år, som följs under perioden 2016–2023. Resultaten visar att personer som har ett yrke som kan utföras på distans ökat sitt pendlingsavstånd efter pandemin med cirka 5 procent jämfört med perioden före pandemin. Det ökade pendlingsavståndet beror framför allt på att människor flyttat längre bort från sina arbetsplatser. Avståndet mellan bostad och arbetsplats har ökat mer bland individer som arbetar i landets storstadsregioner. Resultaten indikerar större effekter för yngre individer jämfört med äldre och för chefer och personer med högkvalificerade yrken jämfört med andra yrkesgrupper. Däremot finns inga tecken på signifikanta skillnader mellan kvinnor och män.

Det ökade inslaget av distansarbete på arbetsmarknaden kan få stora samhällseffekter på sikt. Det skapar nya möjligheter för olika aktörer, men medför också utmaningar som behöver beaktas i planerings- och policyarbete på olika nivåer.

Bakgrund

Efter pandemin har arbete hemifrån blivit ett etablerat arbetssätt på svensk arbetsmarknad. Uppgifter från SCB:s arbetskraftsundersökningar visar att andelen som arbetar hemifrån minst hälften av arbetsdagarna uppgår till 15 procent, medan 40 procent arbetar hemifrån i någon utsträckning (genomsnitt för första halvåret 2024). Inom både forskning och i den allmänna debatten diskuteras att den kraftiga ökningen av distansarbete efter pandemin kan leda till stora och bestående förändringar när det gäller var vi väljer att bo och arbeta. Distansarbetet kan alltså komma att rita om kartan över arbetsmarknadens geografi.

En nyligen genomförd kartläggning av Sveriges Ingenjörer belyser den förändring som pågår på delar av svensk arbetsmarknad (Distansarbetsrevolutionen, Johan Kreicbergs och Albert Ohlin, Sveriges Ingenjörer, april 2024). Kartläggningen, som omfattar 100 000 personer under åren 2019–2024, visar att ingenjörernas genomsnittliga avstånd till arbetsplatsen ökat med 20 procent under perioden. Det ökade avståndet förklaras dels av

att vissa flyttat längre från sina arbetsplatser, dels av att vissa utvidgat sitt geografiska sökområde och skaffat nya jobb längre bort från bostadsorten. Ett annat exempel på arbetsmarknadens förändrade geografi ges i en nyligen publicerad studie av Tillväxtanalys (WP 2023:05). Rapporten fokuserar på flyttmönster bland personer med bostad och arbete i Stockholms kommun under perioden 2017–2022. Studien visar att det efter pandemin har skett en betydande ökning av personer som valt att flytta ut från kommunen, men samtidigt behållit sitt arbete i staden. Ökningen är störst bland chefer och högutbildade specialister och gäller framför allt utflyttning till mindre tätorter och landsbygdskommuner.

Pendling och regionförstoring

Föreliggande studie fokuserar på hur det ökade inslaget av distansarbete påverkar pendlingsavstånden på arbetsmarknaden. Genom att minska behovet av dagliga pendlingsresor kan distansarbete bidra till att öka avståndet mellan bostad och arbetsplats. Annorlunda uttryckt kan distansarbete möjliggöra mindre frekventa, men längre arbetsresor. Det skapar förutsättningar för fortsatt regionförstoring och regionförstoring i nya former. Avståndet mellan bostad och arbetsplats kan öka antingen som en följd av att människor flyttar längre bort från sin nuvarande arbetsplats eller genom att de söker efter nya jobb längre bort från sin bostad.

Regionförstoring via ökade pendlingsavstånd kan leda till positiva effekter på flera nivåer. Genom att utvidga sitt geografiska sökområde kan individen öka chansen att hitta ett jobb som bättre matchar sin kompetens, och därmed erhålla en högre lön. En förbättrad kvalitet i jobbmatchning inom och mellan regioner kan öka produktiviteten i ekonomin generellt. Genom distansarbetets påverkan på bosättningsmönster kan positiva effekter på produktivitet spridas över större geografiska områden.

Studien är inriktad på följande frågeställningar:

- Har avståndet mellan bostad och arbetsplats ökat efter pandemin?
- Flyttar personer längre från sin arbetsplats eller skaffar de nytt jobb längre från bostaden?
- Hur påverkar möjligheten att arbeta på distans dessa beslut?
- Skiljer sig effekten av distansarbete mellan olika grupper och regioner?

Studiens genomförande

Analysen baseras på en panel bestående av ett stort, slumpmässigt urval av sysselsatta individer i åldern 25–64 år. Dessa följs under perioden 2016–2023. Datamaterialet inkluderar koordinater för bostäder och arbetsställen, detaljerade yrkesuppgifter som används för att mäta distansarbetspotential samt en rik uppsättning andra individ- och familjerelaterade variabler som antas påverka individens rörlighetsbeslut.

Med hjälp av den koordinatsatta statistiken mäts fågelvägsavståndet mellan individens bostad och arbetsplats. I både statistik- och forskningssammanhang benämns detta vanligtvis som individens pendlingsavstånd. Det är viktigt att betona att statistiken inte innehåller någon information om i vilken utsträckning individen faktiskt rör sig mellan dessa båda punkter, och därmed heller inte med vilken frekvens. Noteras bör att detta förhållande även gäller SCB:s officiella statistik över pendling mellan kommuner (den baseras på att bostaden är belägen i en kommun och arbetsstället i en annan). Eftersom

begreppet pendlingsavstånd är så vedertaget används det i studien synonymt med avståndet mellan bostad och arbetsplats.

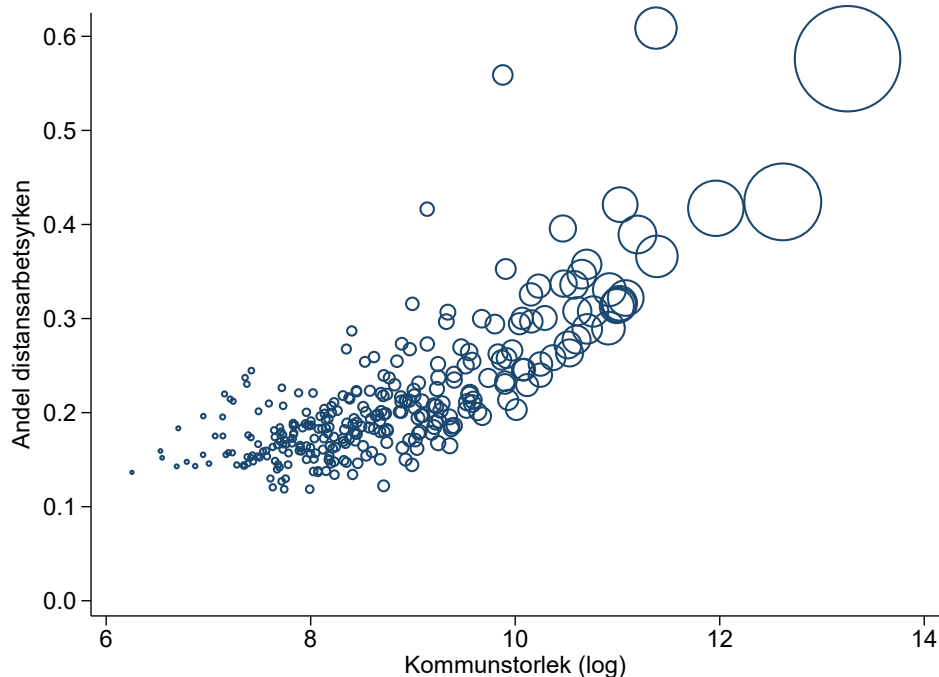
För att klassificera vilka jobb som potentiellt kan utföras på distans utgår studien från två internationella klassificeringar som, beroende på vilka typer av arbetsuppgifter som förekommer i olika yrken, delar in yrken i sådana som kan respektive inte kan utföras på distans. Den ena baseras på data för USA (Dingel och Neiman 2020). Den andra baseras på data för Italien (Sosterio m.fl. 2023).

I den empiriska strategi som används för att skatta effekten av distansarbete på pendlingsavstånd används pandemin som ett så kallat naturligt experiment. Före pandemin utfördes de flesta jobb på arbetsplatsen, även sådana som potentiellt hade kunnat skötas på distans. Det innebar att personer med arbeten som hade kunnat utföras på distans var rumsligt knutna till arbetsplatsen på ungefär samma sätt som individer med jobb som inte lämpade sig för distansarbete. Pandemin gav upphov till en exogen, fullskalig realisering av olika yrkens potential för distansarbete. Detta påverkade yrken i olika grad beroende på i vilken utsträckning förekommande arbetsuppgifter var tekniskt och organisatoriskt möjliga att utföra på distans. I studien används denna variation mellan yrken för att skatta effekten av distansarbete på pendlingsavstånd. Det görs med hjälp av en så kallad "fixed effects"-modell.

Distansarbete och pendling före och efter pandemin

Den internationella forskningen visar tydligt att andelen jobb som potentiellt kan utföras på distans är högst i större städer. Sverige är inget undantag i det avseendet. Figur 1 visar en stark positiv korrelation mellan andelen sysselsatta i distansarbetsyrken och arbetsmarknadens storlek för Sveriges 290 kommuner (korrelationskoefficienten är 0,76).

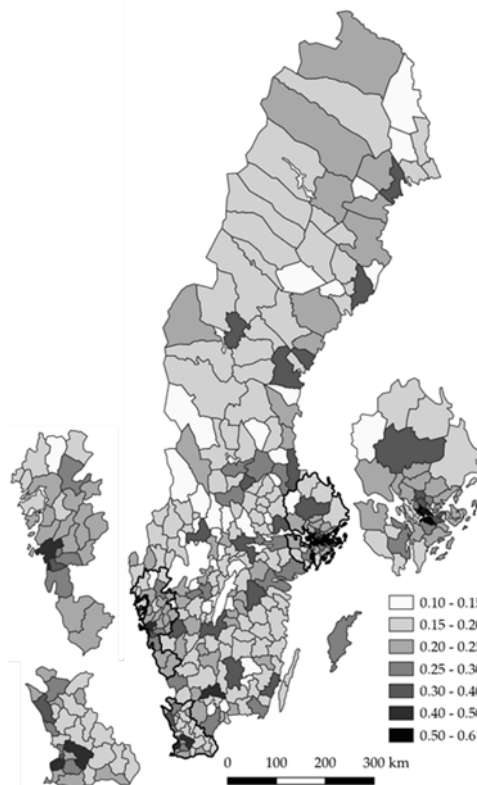
Figur 1 Andel sysselsatta i yrken som potentiellt kan utföras på distans och arbetsmarknadens storlek



Anmärkning: Data för 2019. Avser sysselsatta i åldern 25–64 år i Sveriges 290 kommuner utifrån arbetsplatsens lokalisering. Cirkelnas area är proportionell mot arbetsmarknadens storlek.

Figur 2 visar den genomsnittliga andelen sysselsatta i yrken som potentiellt kan utföras på distans utifrån arbetsplatsens lokalisering. Det är stora variationer mellan kommunerna. I Stockholm och de närmast belägna grannkommunerna (Solna och Sundbyberg) uppgår andelen till cirka 60 procent. I Göteborg, Malmö och de större universitetsorterna ute i landet är andelen omkring 40 procent. För små och medelstora kommuner ligger andelen på mellan 15 och 20 procent. Kartan indikerar med andra ord att förutsättningarna för ökade pendlingsavstånd till följd av distansarbete främst är kopplade till arbeten belägna i landets storstadsregioner och i de större regionala centra.

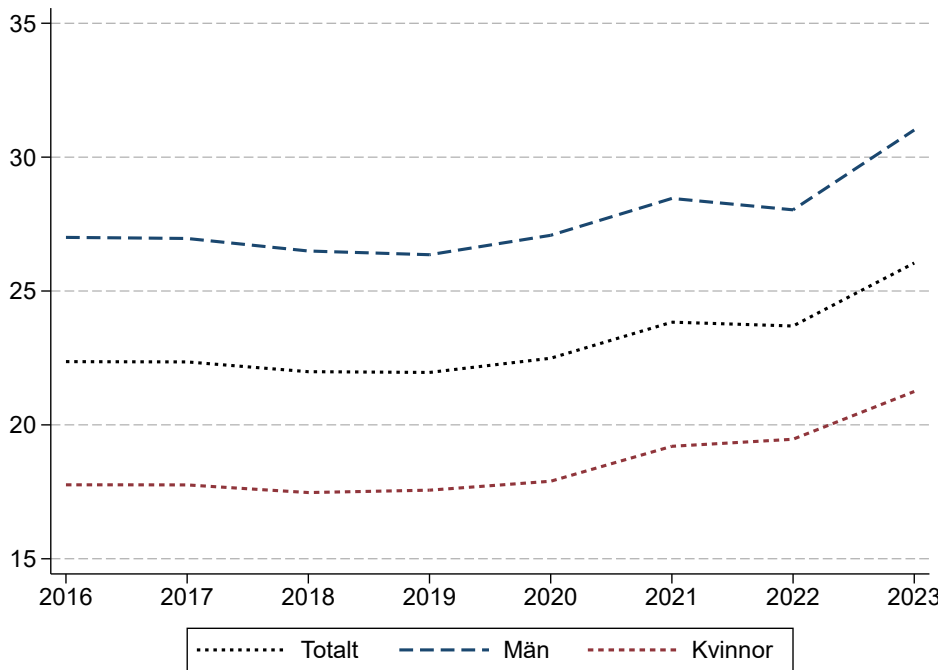
Figur 2 Andel sysselsatta i yrken som potentiellt kan utföras på distans efter arbetsplatsens lokalisering



Anmärkning: Data för 2019. Avser sysselsatta i åldern 25–64 år i Sveriges 290 kommuner utifrån arbetsplatsens lokalisering.

Figur 3 visar utvecklingen av det genomsnittliga avståndet mellan bostad och arbetsplats under den studerade perioden. Före pandemin är pendlingsavståndet i stort sett oförändrat. Det gäller både för kvinnor och män. Att kvinnor tenderar att bo närmare arbetsplatsen än män är väl känt sen tidigare. Skillnaden i pendlingsavstånd är knappt 10 kilometer. I samband med pandemin börjar pendlingsavstånden att öka. De fortsätter växa trendmässigt fram till 2023. Utvecklingen är likartad för kvinnor och män. Mellan 2019 och 2023 ökar det genomsnittliga avståndet mellan bostad och arbetsplats med cirka 5 kilometer.

Figur 3 Genomsnittligt pendlingsavstånd i kilometer efter kön



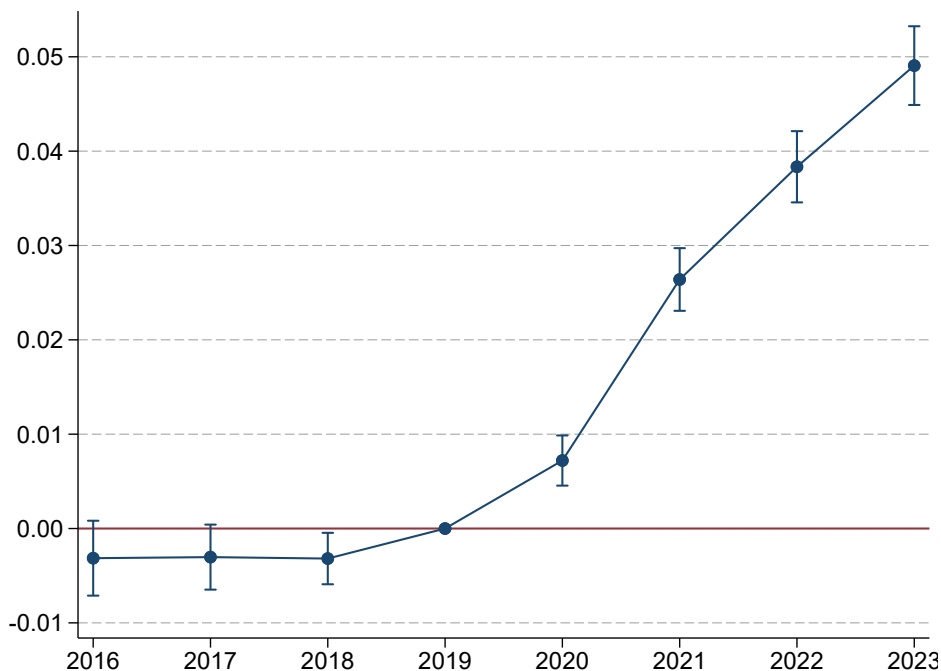
Anmärkning: Avser sysselsatta i åldern 25–64 år.

Personer som kan arbeta på distans har ökat sitt pendlingsavstånd

Figur 4 visar den skattade effekten av distansarbetspotential på pendlingsavstånd under perioden 2016–2023. Före pandemin finns det inga tecken på någon trend i den skattade effekten. Under det första pandemiåret kan en viss positiv effekt skönjas. Effekten ökar markant 2021 och fortsätter att stiga trendmässigt fram till 2023. Den skattade effekten för 2023 visar att personer med ett yrke som potentiellt kan utföras på distans ökat sitt pendlingsavstånd med cirka 5 procent jämfört med 2019 (som utgör referensåret).

En fördjupad analys visar att det framför allt är personer som flyttar sin bostad längre bort från den befintliga arbetsplatsen som driver det ökade pendlingsavståndet. Detta resultat överensstämmer med det mönster av ökad utflyttning från större städer bland personer med distansarbeten som påvisats i internationell forskning, och som även bekräftas i den tidigare nämnda studien från Tillväxtanalys (WP 2023:05).

Figur 4 Skattad effekt av distansarbetspotential på (log) pendlingsavstånd



Anmärkning: De vertikala strecken indikerar 95-procentiga konfidensintervall baserade på robusta standardfel.

Lika effekt för kvinnor och män, men skillnader i andra dimensioner

I rapporten analyseras om effekten av distansarbete på pendlingsavstånd varierar mellan olika grupper på arbetsmarknaden och mellan olika regiontyper.

Av den deskriptiva statistiken i Figur 3 framgick att kvinnor har betydligt kortare avstånd till arbetsplatsen än män. En hypotes är att möjligheten till distansarbete skulle kunna öka kvinnors benägenhet att söka arbete längre från bostaden, bland annat genom att arbete hemifrån kan göra det enklare att kombinera yrkes- och familjeliv. Resultaten visar dock att den skattade effekten på pendlingsavstånd av att ha ett yrke som potentiellt kan utföras på distans är lika stor för kvinnor och män. Det ökade inslaget av distansarbete på arbetsmarknaden har således varken bidragit till att minska eller öka pendlingsgapet mellan kvinnor och män.

En analys av skillnader mellan åldersgrupper visar att den skattade effekten av att ha ett distansarbetsyrke på pendlingsavstånd är större för yngre personer (25–39 år) jämfört med äldre. En möjlig förklaring till detta utfall är att familjebildande storstadsbor, i behov av större bostad, väljer att ta med sig jobbet och flytta ut från de större städerna.

Resultaten visar också att den skattade effekten på pendlingsavstånd av att ha ett jobb som potentiellt kan skötas på distans är större för chefer och högutbildade specialister jämfört med andra yrkesgrupper. En hypotes är att dessa grupper i större utsträckning än andra kan välja att utföra sitt arbete hemifrån. Resultatet skulle alltså kunna förklaras av varierande grad av självbestämmande mellan olika yrkesgrupper på arbetsmarknaden.

Slutligen visar analysen att den skattade effekten på pendlingsavstånd av att ha ett yrke som är möjligt att utföra på distans är något större för personer som arbetar i landets

storstadsregioner. Det är rimligt att anta att detta delvis hänger samman med situationen på bostadsmarknaden i dessa regioner. Att kombinera (välavlönade) jobb i storstäderna med (billigare) boende på annan ort kan utgöra en attraktiv lösning för vissa. Detta gäller både personer som redan arbetar i storstadsregionerna och personer från andra delar av landet som söker sig till storstädernas arbetsmarknader. Detta bekräftas av en tidigare studie som särskilt fokuserat på hur situationen på bostadsmarknaden påverkar arbetskraftens geografiska rörlighet (Tillväxtanalys WP 2021:01).

Potentiellt stora samhällseffekter på sikt

Denna rapport har visat att personer som kan arbeta på distans har ökat sitt pendlingsavstånd efter pandemin. Distansarbete bidrar alltså till ett växande avstånd mellan bostad och arbetsplats. Att stora grupper på arbetsmarknaden kan utföra delar av sitt arbete hemifrån eller från andra platser än den traditionella arbetsplatsen skapar förutsättningar för fortsatt regionförstoring och regionförstoring i nya former.

Med regionförstoring avses vanligtvis en process där arbetspendling knyter samman städer, tätorter och landsbygd till större, sammanhängande arbetsmarknadsregioner. En regionförstoring som bygger på ett ökat inslag av distansarbete behöver emellertid inte enbart ske som en kontinuerlig eller linjär expansion från centrum till omgivande områden. Att bostadsort och arbetsort i allt större utsträckning kan separeras innebär att arbetsmarknadens geografi i högre grad kan komma att anta formen av ett diskret nätverk mellan rumsligt separerade noder. Det kan exempelvis ske genom att människor bosatta i olika delar av landet söker sig till distansjobb i större städer, men väljer att stanna kvar på sina hemorter. Det kan också uppstå som en följd av att personer i storstadsregionerna tar med sig arbetet och flyttar ut till mindre städer, samhällen och landsbygd runt om i landet.

Att fler börjar arbeta hemifrån, eller på distans från andra platser, kan få stora samhällseffekter på sikt. Det skapar nya möjligheter för olika aktörer, men medför också utmaningar som behöver beaktas i planerings- och policyarbete på olika nivåer. Nedan listas några exempel på samhällseffekter. Vissa av dessa aspekter kommer Tillväxtanalys återkomma till i kommande rapporter.

- Distansarbete kan bidra till en mer effektiv jobbmatchning inom och mellan regioner. Både individer och företag kan utvidga sina geografiska sökområden. En högre kvalitet på jobbmatchning mellan arbetssökande och lediga jobb kan leda till positiva effekter på löner och produktivitet, och dessa effekter kan spridas över större geografiska områden.
- Distansarbete kan ge upphov till en omfördelning av skatteintäkter och lokal köpkraft mellan platser som drabbas av utflyttning av distansarbetare och områden som tar emot personer som kan arbeta på distans. Distansarbete medför också att kopplingen mellan vilken kommun du arbetar i och vilken kommun du betalar skatt i kan bli svagare. På sikt kan detta bli en utmaning för skattesystemets tekniska utformning.
- Distansarbete kan leda till en geografisk omfördelning av efterfrågan på bostäder och en utjämning av regionala skillnader i bostadspriser. Möjligheten att helt eller delvis arbeta hemifrån gör det exempelvis enklare att kombinera arbete i storstadsregioner med boende på andra orter. Detta kan lindra den ansträngda situationen på bostadsmarknaden i större städer.

- Förändrade resmönster till följd av att fler arbetar hemifrån påverkar transporter och efterfrågan på kollektivtrafik, både lokalt och regionalt. Mindre frekventa, men längre arbetsresor kan exempelvis leda till minskat resande med bil och ökat resande med järnväg. Investeringar i infrastruktur och kollektivtrafik behöver ta hänsyn till de förändringar i resmönster som följer av ökat distansarbete.
- Parallellt med att allt fler arbetar hemifrån har omfattningen av digitala möten och arbets sätt vuxit kraftigt. Teknikutvecklingen inom detta område har både varit en förutsättning för, och drivits på av, det ökade distansarbetet. För att virtuella möten och arbetsformer ska kunna utgöra ett bra alternativ till arbete på den fysiska arbetsplatsen krävs fortsatta investeringar i digital infrastruktur. Det gäller inte minst utbyggnaden av 5G- och kommande 6G-nät i olika delar av landet.